

Vernuwende gebruik van die orrel in 'n estetiese musiekbediening van
verskillende spiritualiteitstipes in die Afrikaanse gereformeerde kerke

Ockert Casper Vermeulen

'n Proefskrif voorgelê ter gedeeltelike vervulling van die vereistes vir
die graad

Doctor Musicae (Uitvoerende Kuns)

Departement Musiek
Universiteit van Pretoria

Promotor: Prof W.D. Viljoen
Mede-promotor: Prof J.C. Müller

Februarie 2012

ABSTRACT

Music in the Afrikaans reformed churches has reached a cross-road. This is evident in the many articles written on the subject, workshops held on the issue and outcries for help from several organists in various congregations. Scholars all agree that research on the topic of responsible renewal in church music is necessary.

Furthermore, it seems the organ is systematically being dismissed as a church instrument, especially in evening worship services. It seems the organ is (unjustly) thought of as an old fashioned instrument capable of playing only classical music and thus not able to cater for the musical needs of today's postmodern churchgoer.

This study aims to provide recommendations for the renewed usage of the organ in an aesthetic music environment that will assist churchgoers of various spirituality types to worship with conviction.

This study is based on thorough research on three specific concepts:

1. **Aesthetics:** In order to use aesthetics as a valuable tool for music renewal, it must first be established that it is indeed a Biblical concept. Study into the concept of aesthetics in the Bible is undertaken.
2. **Spirituality:** Every person differs in his perception of worship and this is mainly determined by his spirituality type. The different musical preferences according to these spirituality types are investigated.
3. **The organ:** The organ has established itself as a versatile church instrument since the Middle Ages. It has adapted to the changing musical styles through the ages. It is reasoned that the church organ can still provide in the musical needs of all churchgoers today. This does not mean that the organ is elevated as the exclusive church instrument, but it is argued that the organ can successfully be used in conjunction with other instruments in worship today.

After these three concepts are investigated, practical guidance is given in the usage of the organ in combination with other instruments according to the aesthetical requirements of the different spirituality types in today's Afrikaans reformed worship service.

KEYWORDS

- aesthetics
- worship
- spirituality
- mind spirituality
- soul spirituality
- mystic spirituality
- activist spirituality
- church music
- organ
- reformed churches
- information theory

SLEUTELWOORDE

- estetika
- aanbidding
- spiritualiteit
- kopspiritualiteit
- hartspiritualiteit
- mistiekspiritualiteit
- handspiritualiteit
- kerkmusiek
- orrel
- gereformeerde kerke
- inligtingsteorie

Hierdie proefskrif word opgedra aan my ouers, Okkie en Anita, vir lewenslange ondersteuning en aanmoediging.

INHOUDSOPGAWE

VOORWOORD	XII
HOOFSTUK 1: INLEIDING	1
1. Agtergrond tot die studie	1
2. Probleemstelling	3
3. Navorsingsvrae	4
4. Doel van die studie	5
5. Navorsingsmetodes	5
5.1 Konsep 1: Estetika	5
5.2 Konsep 2: Spiritualiteit	6
5.3 Konsep 3: Die orrel	6
6. Omvang van die studie	7
DEEL I: TEOLOGIESE PERSPEKTIEF	
HOOFSTUK 2: BYBELSE SKOONHEID	8
1. Definisie	8
2. Historiese oorsig	9
2.1 Die voor-Konstantynse periode	10
2.2 Die Konstantynse periode	10
2.3 Die Bisantynse periode	11

2.4	Belangrike denke na die Bisantynse periode	12
3.	Skoonheid in die Ou Testament	14
3.1	Şēbî (skoonheid of eer)	14
3.2	Pā'ar (om te verheerlik, om te bekroon, om mooi te maak)	14
3.3	Hāmad (om te begeer, om vreugde te vind in)	15
3.4	Yāpâ (om mooi/aantreklik te wees)	15
3.5	Nā'â (om gepas te wees)	15
3.6	Nā'ēm (om aangenaam te wees)	15
3.7	Hādar (om te vereer/verheerlik)	16
4.	Skoonheid in die Nuwe Testament	18
5.	Die mense se soeke na skoonheid	22
6.	Afsluiting	22
HOOFSTUK 3: GOD AS KUNSTENAAR EN DIE <i>IMAGO DEI</i>		24
1.	Die skepping	24
2.	Herskepping	28
3.	<i>Imago Dei</i>	31
4.	Die kerkmusikant en <i>imago Dei</i>	33
HOOFSTUK 4: HISTORIESE OORSIG: KERK EN ESTETIKA		36
1.	Musiek in die Ou Testament	36
2.	Musiek in die Nuwe Testament en vroeë kerk	40

2.1	Sinagoge-styl	41
2.2	Charismatiese styl	41
2.3	Apokaliptiese styl	42
3.	Die Middeleeue	46
4.	Die Reformasie	50
4.1	Hyldrich Zwingli (1484-1531)	50
4.2	Martin Luther (1483-1546)	51
4.3	Johannes Calvyn (1509-1564)	51
5.	Die sewentiende tot negentiende eeu	52
6.	Die twintigste eeu	57
7.	Afsluiting	61
HOOFSTUK 5: ESTETIESE DENKE IN DIE GEREFORMEERDE EREDIENS		63
1.	Konsensus oor die nut van estetika in die erediens	63
2.	Omskrywings van estetika	64
2.1	Hermeneutiese estetika	65
2.2	Ekologiese estetika	65
2.3	Resepsie-estetika	65
2.4	Liturgiese estetika	66
3.	Eienskappe van estetika	66
3.1	Estetika is eiesoortig	67
3.2	Estetika moet in 'n groter geheel verstaan word	67
3.3	Estetika beskik oor 'n mate van subjektiwiteit	67

3.4	Die gemeenskap speel 'n rol	68
3.5	Liturgiese waarde	68
3.6	Estetika kan vergelyk word met 'n dans	69
4.	Estetika in die erediens	69
5.	Die belangrikheid van estetika in die erediens	71
5.1	Onontkombaarheid	71
5.2	Liggaamlikheid	71
5.3	Beeldekultuur	72
5.4	Neuro-kognitiewe integrasie	72
5.5	Bybel as beeldeboek	72
6.	Gevaartekens	73
6.1	Dualistiese denke	73
6.2	Kultuur-protestantisme	73
6.3	Pragmatisme	73
6.4	Verabsoluttering van skoonheid	73
6.5	Verhouding tussen kuns en godsdiens	74
6.6	Verheerliking van die kunstenaar	75
6.7	Aktualiteit	76
7.	Vereistes	76
7.1	Gepastheid	76
7.2	Eenvoud, nugterheid, matigheid en verstaanbaarheid	77
7.3	Genuanseerdheid, subtiliteit, speelsheid	77
7.4	Eerlikheid	78

8.	Opsommend	78
9.	Afsluiting	79

DEEL II: MUSIKALE PERSPEKTIEF

HOOFSTUK 6: AFRIKAANSE GEREFORMEERDE KERKMUSIEK	81	
1.	Gereformeerde kerkmusiek	81
2.	Historiese perspektief	82
2.1	Geloofsoortuiging	82
2.2	Kerkliedbundels	83
3.	Kerkmusiek by 'n kruispad	85
4.	Enkele gevaartekens	88
4.1	Alles ter wille van getalle	88
4.2	Emosie as bepalende faktor	89
4.3	Vermaak	90
5.	“Goeie” gereformeerde kerkmusiek	90
5.1	Dit gaan oor God	91
5.2	Inhoud van die kerklied	91
5.3	Inhoud en melodie	91
5.4	Gees en verstand	92
5.5	Spiritualiteit	92
5.6	Gehalte	92
5.7	Musiekstyl	94

5.8	Eenheid	94
5.9	Assosiasie	94
5.10	Kultuur	95
5.11	Aktiewe samewerking	95
6.	'n Paar voorstelle	95
7.	Die toekoms	96
HOOFSTUK 7: SPIRITUALITEIT EN MUSIEK		98
1.	Teoretiese konsepte	98
1.1	Spiritualiteit	98
1.1.1	Kopspiritualiteit	100
1.1.2	Hartspiritualiteit	100
1.1.3	Mistiekspiritualiteit	101
1.1.4	Handspiritualiteit	101
1.2	Eredienstipes	102
1.2.1	Klassieke erediens	102
1.2.2	Kontemporêre erediens	102
1.2.3	Meditatiewe erediens	103
1.2.4	<i>Blended</i> erediens	104
1.3	Die gebruik van inligtingsteorie as evalueringsmiddel	105
1.3.1	Musiek as inligting	105
1.3.2	Entropie	105
1.3.3	Oorbodigheid (“Redundancy”)	106

1.3.4	Kerkmusiek en oorbodigheid	106
1.4	Inligtingsteorie, estetika en spiritualiteit	107
1.4.1	Die werk van Jürgen Schmidhuber	109
1.4.2	Bondige beskrywingslengte	110
2.	Praktiese toepassing	110
2.1	Klassieke erediens	111
2.2	Kontemporêre erediens	111
2.3	Meditatiewe erediens	112
2.4	<i>Blended</i> erediens	112
3.	Afsluiting	112
HOOFSTUK 8: DIE ORREL IN DIE EREDIENS		115
1.	Die orrel as liturgiese instrument	115
1.1	Die kerkorrel in die Middeleeue	116
1.2	Die orrel vanaf die Reformasie tot agtiende eeu	117
1.2.1	Engeland	117
1.2.2	Nederland	118
1.2.3	Frankryk	119
1.2.4	Duitsland	120
1.2.5	Italië	121
1.3	Die orrel in die negentiende en twintigste eeu	122
2.	Onbruik	123
2.1	Die Reformasie	123

2.2	Engeland 1640	123
2.3	Frankryk ca. 1789	124
3.	Samevatting	124
4.	Situasie in Suid-Afrika vandag	125
4.1	Afname in populariteit	126
4.1.1	Afname in klavierstudente	126
4.1.2	'n Koste-implikasie	126
4.1.3	Onwilligheid van orreliste	127
4.1.4	'n Tekort aan gekwalifiseerde orreliste	127
4.1.5	Swak instrumente in swak akoestiese ruimtes	127
4.1.6	Geestesvervlakking in die samelewing	127
4.1.7	'n Bose kringloop	128
4.2	Pro-aktiewe optrede	128
4.2.1	Opleiding van kerkmusikante	128
4.2.2	Die aanstelling van voltydse kerkmusici	128
4.2.3	Navorsing in kerkmusiek	128
4.2.4	Opleiding en bemagtiging van die kerkmusikant	128
4.2.5	Hernude belangstelling	129
4.2.6	Onderhoud en opgradering van instrumente	129
4.2.7	'n Gesindheidsverandering	129
5.	Afsluiting	129

HOOFSTUK 9: DIE ORREL EN GEMEENTESANG	130
1. Kopspiritualiteit	132
1.1 Die standaard	132
1.2 Die probleem	133
1.2.1 Inleidings	133
1.2.2 Naspele	135
1.2.3 'n Verskeidenheid verse	135
1.2.4 Instrumente	136
1.3 Oorbodigheid	145
2. Hartspiritualiteit	145
2.1 Die standaard	145
2.2 Die probleem	146
2.2.1 Akkoorde	146
2.2.2 Melodie	147
2.2.3 Instrumente	147
2.3 Oorbodigheid	154
3. Mistiekspiritualiteit	154
3.1 Die standaard	154
3.2 Die probleem	155
3.3 Oorbodigheid	155
4. Handspiritualiteit	155

HOOFSTUK 10: MUSIKALE INKLEDING VAN DRIE TIPES EREDIENSTE	156
1. Klassieke erediens	156
1.1 Die liturgie	156
1.2 Instrumente	157
1.3 Voorspel tot die erediens	157
1.4 Voorsang	158
1.5 Toetrede	158
1.6 Lof	161
1.7 Dankoffer	163
1.8 Gebed	170
1.9 Geloofsbelydenis	171
1.10 Slotlied	172
1.11 Uitspreek van die seën	173
1.12 Naspel	173
2. Kontemporêre erediens	181
2.1 Die voorspel	182
2.2 Die liedere	182
2.3 Kollekte	184
2.4 Naspel	192
2.5 Algemeen	192
3. Meditatiewe erediens	204
3.1 Die liturgie	204
3.2 Voorspel en liturgiese musiek	206

3.3	Die liedere	209
4.	Opsomming	209
HOOFSTUK 11: SLOT		211
1.	Estetika	211
2.	Spiritualiteit	212
3.	Die orrel	213
4.	Ter afsluiting	214
5.	Voorstelle vir verdere studie	214
DISKOGRAFIE		215
BIBLIOGRAFIE		216

VOORWOORD

By die lees van hierdie proefskrif, ter wille van volledigheid en duidelikheid, is dit nodig dat enkele begrippe omskryf en verduidelik word.

FLAM

FLAM vorm deel uit van die Algemene Sinode se diensgroep vir gemeente ontwikkeling (ADGO) se projekspan vir musiek van die Nederduitse Gereformeerde Kerk. Hierdie werkgroep is verantwoordelik om kerkliedere in 'n kontemporêre musiekstyl te skep en te versamel as uitbreiding op die liedere in die *Liedboek van die Kerk*. Elke lied wat deur die werkgroep goedgekeur word, word voorsien van 'n unieke F-nommer (F001 se titel is byvoorbeeld “Die hemel juig”) en kan op hulle webwerf (www.flam.co.za) afgelaai word. FLAM is nie 'n akroniem nie en verwys bloot na Jeremia 20:9 se beeld van die vuur wat sal brand as die mens oor die goedheid van die Here sou swyg.

Kontemporêre musiek

Tensy anders vermeld, verwys hierdie term nie na Westerse kontemporêre kunsmusiek nie, maar na populêre “ligte musiek” wat onder andere, *pop*- en *rock*musiek insluit.

Liedboek van die Kerk

Die *Liedboek van die Kerk* is sedert 2001 die amptelike sangbundel van die Nederduits Gereformeerde Kerk sowel as die Nederduitsch Hervormde Kerk. Dit bestaan uit die 150 Psalms en 452 ander liedere – in totaal dus 602 liedere. Die Gereformeerde Kerk gebruik die 150 Psalms en 'n geselekteerde aantal liedere uit die oorblywende 452 liedere. Op 'n onlangse sinode van die Gereformeerde Kerk (2011) is die gebruik van addisionele liedere uit die *Liedboek van die Kerk* ook bespreek. Die sogenaamde Drie Susterskerke van die Afrikaanse gereformeerde tradisie maak dus van hierdie bundel gebruik.

Skoonheid

Hierdie begrip moet gelees word as die Afrikaanse ekwivalent/vertaling van “beauty”.

Spiritualiteit

Die gebruik van die begrip in hierdie proefskrif sluit aan by die verklaring van Jonker (1989:188) wat dit gebruik om te verwys na die mens se geestelike lewe en sy verhouding tot God: “Die moderne begrip *spiritualiteit* verwys na vroomheid in hierdie sin, dus na die *beleweniskant of ervaringskant van die religie* ... Ons sou dit kan weergee met geloofsbelewing, geloofservaring, geloofsbeoefening en geloofspraktyk.”

Ware (1995:37-43) identifiseer vier tipes spiritualiteite en daar word hoofsaaklik in Hoofstuk 7 aandag daaraan gewy. Verwysings na hierdie begrip kom wel vroeër as dit voor.

Taizé

Die ekumeniese gemeenskap in Saône-et-Loire in Frankryk bestaan uit nagenoeg 100 broeders wat afkomstig is uit die Protestantse, Ortodokse en Katolieke tradisies. Christene wêreldwyd onderneem pelgrimstogte daarheen om saam met hierdie broeders te aanbid en spirituele verdieping te beleef. Hulle beskik oor ’n unieke aanbiddingstyl waarin die sogenaamde *Taizé*-liedere gesing word. Hierdie liedere is in ’n veelvoud van tale vertaal en bestaan uit eenvoudige frases wat telkens herhaal word. Die musiek was hoofsaaklik deur Jacques Berthier gekomponeer en later speel Joseph Gelineau ook ’n belangrike rol op hierdie gebied.

VONKK

VONKK (Voortgesette ontwikkeling van nuwe klassieke kerkmusiek) vorm deel uit van die Algemene Sinode se diensgroep vir gemeente ontwikkeling (ADGO) se projekspan vir musiek van die Nederduitse Gereformeerde Kerk. Hierdie werkgroep is verantwoordelik om kerkliedere in ’n klassieke musiekstyl te skep en te versamel as uitbreiding op die liedere in die *Liedboek van die Kerk*. Elke lied wat deur die werkgroep goedgekeur word, word voorsien van ’n unieke VONKK nommer (VONKK 0001 se titel is byvoorbeeld “Wees my genadig, luister hoe smee ek”) en kan op hulle webwerf (www.vonkk.co.za) afgelaai word.

HOOFSTUK 1

INLEIDING

In hierdie hoofstuk word die navorsingsvoorstel, as basis van die proefskrif, opgesom. Aandag word geskenk aan die probleemstelling, navorsingsvrae, doel van die studie, navorsingsmetodes en omvang van die studie.

1. Agtergrond tot die studie

Kruger (2007:18) wys daarop dat gesprekke oor erediensvernuwing alreeds in die 1950's in die Nederduits Gereformeerde Kerk plaasgevind het. Tog is dit duidelik dat daar 'n groot aantal kerkgangers is wat steeds gefrustreerd is met die stand van sake, soos onder andere dié van musiek, in die erediens.

Op 'n blog oor die erediens in Afrikaanse kerke, skryf 'n deelnemer:

Ek sit nou Sondag so en kyk na die oeroue styl van ons eredienste in die NG Kerk ... die kansel, die toga, die formaat van die diens, die erg antieke melodieë, die getrek as daar gesing word, die styl van preek ...

Jis, meer moderne tegnieke van kommunikasie vra iets totaal anders as een mal ou met 'n *batman suit* aan wat *warra warra* vir 30-60 minute ... dit werk nie meer nie ...

Wat van 'n totale *shake-up* van die inhoud, plek en formaat van eredienste? ("Kriskras" 2006)

Ek beklee vanaf dertienjarige ouderdom die posisie van orrelis in een van die Afrikaanse Protestantse kerke van Suid-Afrika. Ek was ook vir twee jaar voltydse orrelis van *The Presbyterian Church of America* in Denton, Texas en is hierdeur blootgestel aan kerkmusiek buite ons land se grense. Vanweë my musiekagtergrond en Christelike opvoeding het ek 'n groot belangstelling in kerkmusiek.

Musiek in die erediens behoort 'n integrale plek in die liturgie te beklee om sodoende 'n ontmoeting met God en medegelowiges aan te help en te versterk. In die erediens vorm musiek en samesang nie alleen die basis van kommunikasie tussen gelowige en medegelowige, gelowige en God nie, maar dit dien ook as 'n platform vir gelowige lofverklarings (Müller 1990:36).

Müller (1990:36) verwys verder na musiek in die erediens as 'n onderafdeling van *religieuse kuns*. Dit is egter 'n netelige kwessie:

... 'n bietjie nadenke oor die saak [maak] dit reeds duidelik dat jy hier in uiters subjektiewe vaarwaters beland. Dit het alles te doen met assosiasies, konnotasies en subjektiewe ervarings.

En verder (1990:40):

Die keuse van gepaste musiek en sang vir die erediens is dus 'n uiters sensitiewe saak. Wat alles nog meer kompleks maak, is die feit dat styl nie altyd iets staties is nie, maar dinamies-ontwikkeld.

Dit is vir my baie duidelik dat kerkmusiek in Suid-Afrika by die spreekwoordelike kruispad aangekom het. Dit blyk uit gemeentes, predikante en musiekleiers se soeke na leiding om deur die musiek 'n geestelike hawe vir die hedendaagse lidmaat in die erediens te skep. Musiek is dikwels ook 'n onderwerp wat tot potensiële onmin en tweespalt in gemeentes kan lei. Van der Merwe (2007:7) is van mening:

Die spanning is daar in meeste gemeentes: sommige wil die eredienste lewendiger, meer relevant, meer dramaties, meer informeel, meer spontaan, lekkerder hê; ander wil dit stiller, meer gewyd, meer ordelik, meer "tradisioneel" hê.

Die eenvoudigste en algemeenste oplossing waarmee gemeentes vorendag kom, is dié van 'n "mengelslaai"-aanslag (Van der Merwe 2007:7): 'n ietsie van alles om almal tevrede te stel.

Daarbenewens wil dit voorkom asof die orrel se rol in die erediens toenemend landswyd gereduseer en uitgefaseer word. Hoewel daar egter verskeie nie-

kerklike redes hiervoor is, wat in die proefskrif aangeraak sal word, bly dit tog 'n kommerwekkende saak vir die opgeleide kerkmusikus, orrelis en orrelliefhebber.

Dit wil voorkom asof die oorgrote meerderheid kerke in die Afrikaanse gereformeerde tradisie die orrel as “outyds” beskou en dit toenemend vervang met 'n orkes of sogenaamde *band*, verál tydens aanddienste. Klaarblyklik is die redenasie daaragter dat die orrel nie meer tot die gemiddelde erediensganger spreek nie. Ek vermoed die persepsie bestaan dat die orrel slegs binne 'n bepaalde musiekstyl effektief aangewend kan word en hierdie styl word uiteindelik gebrandmerk as ouderwets en irrelevant vir die hedendaagse kerkganger se smaak.

Ek glo dit het weer tyd geword om die orrel met sy menigvuldige moontlikhede binne 'n gepaste estetiese milieu te bespreek en te bevestig. Dit is ook noodsaaklik om te besin oor vernuwende gebruik van hierdie instrument in die erediens. Dit impliseer egter nie dat die orrel die enigste instrument is wat met vrag in die erediens aangewend kan en behoort te word nie. Die ondeurdagte uitfasering van hierdie veelsydige instrument in die erediens is egter nie geoorloof nie.

Teoloë (sien bv. Van der Merwe 2007:10 en Endres 2009) is dit eens dat die erediens 'n ontmoeting met die lewende God is en dat alle liturgiese handeling van uitnemende kwaliteit behoort te wees. Navorsing, bespreking en ontleding van die onderwerp oor *betekenisvolle* en *uitnemende* kerkmusiek, binne spesifieke konteks en met verwysing na die orrel, is dus van deurslaggewende belang.

2. Probleemstelling

Viljoen (1997:30) is van mening dat die polemieë rondom kerkmusiek 'n sensitiewe liturgiese kwessie binne die gereformeerde kerke is. Soos wat “Kriskras” hierbo verwoord, soek die erediensganger meer relevansie in die erediens en 'n groter gevoelsdeelname. Kerkmusiek word dikwels as 'n middel tot die vervulling van al hierdie behoeftes gesien.

Die netelige kwessie rondom erediensvernuwing - soos toegepas op kerkmusiek en met spesifieke verwysing na die orrel - word in hierdie studie ondersoek. 'n Tref-en-trap-aanslag, 'n roekelose geëksperimenteer met inhoud, styl en nuutste modegiere sou onverantwoordelik wees:

... watter uitgangspunt(e) ook al gevolg word, die huidige stand van die kerkmusiek vereis nuwe denke. Dit behoort gegrond te wees op sorgvuldige studie, oorweging en besinning (Kruger 2007:7).

3. Navorsingsvrae

Na aanleiding van die bespreking hierbo, kan die volgende hoofnavorsingsvraag geformuleer word:

Op watter wyse kan die orrel vernuwend gebruik word in 'n estetiese musiekbediening van verskillende spiritualiteitstipes in die Afrikaanse gereformeerde kerke?

Om hierdie vraag effektief te beantwoord, moet die volgende subvrae eers beantwoord word:

- Wat is die Bybelse/teologiese agtergrond en betekenis van begrippe soos “estetika” en “skoonheid” en wat leer dit ons oor die erediens? (Hoofstuk 2)
- Watter invloed het *imago Dei* op menslike kreatiwiteit en wat kan die liturgiese kunstenaar hieroor leer by die Goddelike Kunstenaar? (Hoofstuk 3)
- Wat leer ons oor die verhouding tussen estetika en musiek in die kerkgeskiedenis en wat is die huidige standpunte oor estetika in die gereformeerde erediens? (Hoofstukke 4 en 5)
- Wat kan ons uit die geskiedenis leer oor die orrel as kerkinstrument en wat is die huidige stand van kerkmusiek in die gereformeerde erediens? (Hoofstukke 6 en 7)
- Wat is spiritualiteit en hoe beïnvloed die kerkganger se spiritualiteit sy/haar estetiese ervaring van die erediens? (Hoofstuk 8)

- Hoe kan die orrel estetiees aangewend word om tot alle spiritualiteite te spreek? (Hoofstuk 9 en 10)

4. Doel van die studie

Hierdie studie ondersoek die wyse waarop die orrel vernuwend gebruik kan word in 'n estetiese musiekbediening wat tot verskillende spiritualiteitstipes spreek. Estetika en spiritualiteit word in hierdie studie as uitgangspunte gebruik om maatstawwe te stel vir verantwoordbare erediensvernuwing soos van toepassing op kerkmusiek. Die doel is dus om die terme “estetika” en “spiritualiteitstipes” te ondersoek en gevolglik te beskryf hoe die gebruik van die orrel kan bydra tot die estetiese karakter van 'n musiekbediening in die Afrikaanse gereformeerde kerke.

5. Navorsingsmetodes

Hierdie studie bestaan uit drie sleutelkonsepte wat in die milieu van die gereformeerde erediens ondersoek gaan word. Hierdie drie konsepte sal aanvanklik afsonderlik bestudeer word en daarna geïntegreer word om uiteindelik die rol van die orrel in 'n estetiese musiekbediening te ondersoek.

5.1 Konsep 1: Estetika

Die bekende filosoof, Santayana (1905:284) is van mening dat: “those who cannot remember the past are condemned to repeat it.” Stapert (2007:8) is ook daarvan oortuig en sê dat waardevolle lesse uit die geskiedenis geleer kan word. Daarom behoort die vroeë kerk se standpunte oor estetika, spiritualiteit en die rol wat musiek (en die orrel) daarin gespeel het meer in diepte ondersoek te word. Dit kan help om ingeligte besluite te neem oor aanbidding in die kerk van vandag. Strydom (1994:232-233) dui daarop dat ons waardevolle lesse uit die verlede kan leer:

Daar is dié uitgangspunte uit die verlede wat met vrag gekontinueer kan word – selfs noodsaaklikerwys gekontinueer móét word... Tendense, beskouinge en praktyke uit die verlede én die hede sal onbevange en objektief geweeg en getoets moet word.

Na aanleiding hiervan sal 'n studie oor die konsepte van skoonheid en estetika in die Bybel nagevors word. Enige studie oor die kerk en/of kerkmusiek is waardeloos tensy dit gedoen word in die skadu van wat God in sy Woord aan ons openbaar. Daar sal ook gekyk word na estetika in die gereformeerde erediens vandag. Die historiese perspektief en die stand van sake vandag sal gebruik word om die rol van estetika in die musiekbediening van gereformeerde kerke van die toekoms te bespreek.

5.2 Konsep 2: Spiritualiteit

Die erediensganger se belewenis van die erediens word hoofsaaklik bepaal deur sy spiritualiteitstipe (Ware 1995:37). Dit beteken dat 'n "estetiese musiekbediening" in die erediens grootliks beïnvloed word deur spiritualiteitstipes. Verkenning van hierdie spiritualiteitstipes is dus van kritiese belang vir hierdie studie.

5.3 Konsep 3: Die orrel

Net soos in die geval van estetika (konsep 1), moet die geskiedenis van die orrel as kerkinstrument ondersoek word. Daarop volg die stand van orrelgebruik in die gereformeerde kerke vandag. Die historiese perspektief en huidige situasie sal dien as basis vir riglyne oor die toekomstige gebruik van die orrel in 'n estetiese musiekbediening.

Uit bogenoemde bespreking is dit duidelik dat 'n kombinasie van navorsingstegnieke, soos bespreek in Mouton (2001:148-180), aangewend sal word:

- Tekstuele analise en hermeneutiek (bladsy 167): konsep 1. Hierdie navorsingstegniek vereis die in diepte analise en bestudering van verskillende tekste om só die betekenis daarvan te begryp. Hierdie tegniek sal veral op Bybeltekste toegepas word om meer insig oor konsep 1 te verkry.
- Historiese studie (bladsy 170): konsep 1 en konsep 3. Hierdie tegniek ondersoek die geskiedenis om sodoende die verlede te herkonstrueer of die chronologiese verloop van gebeure te bevestig.

- Literatuurstudie (bladsy 179): konsep 1, konsep 2 en konsep 3. Hierdie navorsingstegniek verskaf 'n oorsig oor vakkundige bydraes in die drie sleutelkonsepte deur die neigings en debatte daaroor te bespreek.

6. Omvang van die studie

Die fokus van hierdie studie val op gebruik van die orrel in 'n estetiese musiekbediening van verskillende spiritualiteitstipes in die Afrikaanse gereformeerde kerke en word as volg afgebaken:

- Estetika en spiritualiteit word ondersoek as uitgangspunte waarop argumente vir die vernuwende gebruik van die orrel gebaseer word. Die oorspronklike bydrae van hierdie studie is dus in wese die wyse waarop die orrel vernuwend in die gereformeerde erediens aangewend kan word, gebaseer op beginsels van estetika en spiritualiteit. Dit is nie die doel van hierdie studie om laasgenoemde twee konsepte te herdefinieer of uit te brei nie.
- Die studie is in wese gemoeid met musiek in die erediens. Estetiese aspekte in die erediens sal hoofsaaklik beperk word tot hierdie kunsvorm, alhoewel verwysing na die ander kunsvorme (wat prediking, visuele kuns en argitektuur insluit) noodwendig sal voorkom.
- Die studie het nie ten doel om die orrel as *eksklusiewe* kerkinstrument te verdedig nie, maar om die bydrae wat die orrel kan lewer as 'n kerkinstrument (alleen en in ensemble saam met ander instrumente) in 'n estetiese musiekbediening te bespreek.
- Die studie sal beperk word tot 'n bespreking van musiek in die Afrikaanse gereformeerde tradisie in Suid-Afrika. Die Rooms-Katolieke en anderstalige erediens val buite die bestek van hierdie studie.
- Hierdie studie fokus op die situasie in die Nederduitse Gereformeerde Kerk vanweë my betrokkenheid by hierdie instelling. Die uitkoms van hierdie studie sal wel nuttig wees vir alle Afrikaanse gereformeerde kerke in Suid-Afrika wat ernstig op soek is na riglyne oor die vernuwende gebruik van die orrel in die erediens. Dit verklaar dus die meer inklusiewe titel van hierdie proefskrif.